

УДК 378.016

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/33.215880>**Олена МАЛИЦЬКА,***orcid.org/0000-0001-6296-5957*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри початкової освіти

Бердянського державного педагогічного університету

(Бердянськ, Запорізька область, Україна) *sokolska116@gmail.com*

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОСТІ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

У статті розкрито сутність системи методологічних підходів до реалізації стратегії інтермедіальності в мистецькій освіті майбутнього вчителя початкової школи. Відзначено, що тенденція до глобалізації, яка обіймає всі сфери сучасного суспільства, є фактором, що зумовлює появу нових феноменів як у художній культурі, так і у мистецькій освіті вчителя. Показано, що загальнокультурна компетентність, яка трактується у психолого-педагогічній науці як одна із ключових компетентностей особистості майбутнього вчителя початкової школи, за сучасних реалій глобалізації набуває характеру інтермедіального утворення. Визначено, що оновлення методологічного підґрунтя в контексті інтермедіальності є тим фактором, який сприятиме ефективному розв'язанню проблем мистецької підготовки майбутніх учителів початкової школи. Акцентовано увагу на доцільності застосування певної науково обґрунтованої системи методологічних підходів до реалізації стратегії інтермедіальності в мистецькій підготовці здобувача вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта. Висунуто пропозицію щодо структури системи методологічних підходів, яка гармонійно інтегрує культурологічний, креативний, діяльнісний, особистісний, аксіологічний підходи до художньо-творчого становлення вчителя початкової школи. Виявлено, що критерієм, який дозволяє поєднувати вищезазначені методологічні підходи у систему, є ті спільні функції, які вони виконують в освітньому процесі педагогічного ЗВО, чим забезпечують успішність організації та здійснення мистецької освіти майбутніх учителів: інформативна, адаптивна, нормативна, інтегративна, філософська, когнітивна, прогностична, праксеологічна, комунікативна, перетворювальна. Було виявлено, що інтермедіальна стратегія в мистецькій підготовці вчителя може бути успішно реалізована за умов впровадження системи методологічних підходів, яка втілює сучасні соціокультурні цінності, дозволяє трансформувати їх в особистісні цінності та предметно реалізовувати їх у процесі творчої діяльності.

Ключові слова: методологічні підходи, мистецька підготовка вчителя початкової школи, мистецька освіченість майбутніх учителів початкової школи, загальнокультурна компетентність, інтермедіальність.

Olena MALYTSKA,*orcid.org/0000-0001-6296-5957*

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Elementary Education

Berdyansk State Pedagogical University

(Berdyansk, Zaporizhzhia region, Ukraine) *sokolska116@gmail.com*

IMPLEMENTATION OF AN INTERMEDIAL STRATEGY IN THE ART EDUCATION OF A FUTURE TEACHER: METHODOLOGICAL APPROACHES

The article reveals the essence of the system of methodological approaches to the implementation of the strategy of intermediality in the art education of a future primary school teacher. It is noted that the tendency for globalization, which embraces all spheres of modern society, is a factor that determines the emergence of new phenomena in both artistic culture and art education of a teacher. It is shown that general cultural competence, which is interpreted in psychological and pedagogical science as one of the key competencies of the personality of a future primary school teacher, becomes an intermedial formation in the modern realities of globalization.

It is determined that updating methodological basis in the context of intermediality is the factor that will contribute to the effective solution of the problems of art training of future primary school teachers. The attention is focused on the expediency of using a certain, scientifically substantiated system of methodological approaches to the implementation of the strategy of intermediality in the art training of a higher education applicant as per program subject area 013 Primary Education. A proposal is submitted for the structure of the system of methodological approaches, which harmoniously integrates cultural, creative, activity, personal and axiological approaches to the artistic and creative formation of a primary school teacher. It is revealed that the criterion, that allows to combine the above-mentioned methodological approaches into the system, is those joint functions that they perform in an educational process of a pedagogical higher educational institution and ensure the success of organization and implementation of art education of future teachers:

informative, adaptive, normative, integrative, philosophical, cognitive, prognostic, praxeological, communicative and transformative. As a result of the study it was found that the intermedial strategy in the art training of a teacher can be successfully implemented under conditions of the introduction of the methodological approaches system that embodies modern sociocultural values, allows to transform them into personal values and specifically focus on their implementation in the process of creative activity.

Key words: *methodological approaches, art training of a primary school teacher, art education of future primary school teachers, general cultural competence, intermediality.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується як суспільство періоду глобалізації, глобального мислення, яке зумовлює появу нових феноменів у всіх сферах життя суспільства, у т. ч. й у сфері художньої культури. Комплексне освоєння навколишньої дійсності передбачає цілісне опанування соціальних, культурних, моральних, психологічних складових частин і породжує нові феномени. Орієнтація у сучасних соціокультурних явищах вимагає обізнаності у різних видах мистецької практики, як традиційних, так і синтетичних, а отже, загальнокультурну компетентність особистості за сучасних реалій можна трактувати як інтермедіальне утворення. Інтермедіальність визначається дослідниками як ситуація взаємодії різних видів мистецтва, а також мистецтва та «не-мистецтва» (технологій, науки), а інтермедіальна стратегія – як реалізація подібної ситуації у творчій діяльності (Тимашков, 2012: 35).

Методологічні основи мистецької освіти традиційно осмислюються в контексті цінностей, актуальних для певної соціально-культурної та економічної ситуації, оскільки зміни у системі освіти завжди зумовлюються змінами в житті суспільства. Здатність транслювати актуальні соціальні смисли та цінності новочасної культури дитині є пріоритетною особистісною якістю вчителя. Сучасні глобальні прагнення до синтезу вимагають інтермедіальної стратегії у всіх сферах життєдіяльності, зокрема в освіті. Оновлення методологічного підґрунтя в контексті інтермедіальності є одним із факторів, що сприяють розв'язанню проблем сучасної мистецької освіти майбутніх педагогів.

Методологічний підхід є науково обґрунтованою підставою дослідження об'єкта педагогічної науки, визначає логіку й етапи його вивчення, інтерпретацію емпіричних даних, дозволяє визначати стратегію оцінки та корекції досліджуваного явища. Застосування певної, науково обґрунтованої системи методологічних підходів підвищує якість підготовки майбутнього фахівця початкової освіти та відтворює інформацію про результативність цього процесу з метою своєчасного коригування його стратегії та тактики.

Аналіз досліджень. Сучасними підходами до організації освітнього процесу в ЗВО визначені особистісно орієнтований (Є. Бондаревська, В. Слободчиков, І. Якиманська), діяльнісний (В. Давидов, І. Ільясов, Н. Талізін), компетентнісний (І. Зимня, А. Хуторський), культурологічний підходи (В. Сластьонін, І. Ісаєв, Г. Гайсіна, Є. Шиянов).

Мета статті – визначити систему методологічних підходів до мистецької освіти майбутнього вчителя в контексті інтермедіальності.

Вклад основного матеріалу. Оптимізація культурологічної складової частини підготовки майбутніх учителів зумовлює проблему формування необхідних для цього компетенцій:

- готовності використовувати знання концепцій сучасної духовної культури людства при вирішенні освітніх і професійних завдань;
- здатності аналізувати сучасні художні явища та застосовувати ці знання при вирішенні конкретних освітніх завдань;
- готовності використовувати індивідуальні креативні здатності для вирішення творчих завдань;
- готовності до власної творчої діяльності.

Серед важливих новоутворень, що забезпечують формування компетенцій учителя початкової школи у сфері мистецької діяльності, дослідниками визначені:

- володіння методами та прийомами художньої діяльності;
- володіння технологією навчання навичкам і прийомам художньої діяльності;
- здатність до керівництва художньо-творчою діяльністю дітей (Малинська, 2010: 67).

Сучасна модель мистецької освіти та розвиток названих вище компетенцій майбутнього вчителя початкової школи реалізується на основі системи методологічних підходів, яка гармонійно інтегрує культурологічний, креативний, діяльнісний, особистісний, аксіологічний підходи. Незважаючи на специфіку та відмінності, їх поєднує спільність складових частин. Кожен із цих підходів у своєму ракурсі характеризує цілі освіти, зміст і особливості організації освітнього процесу, оцінку освітніх результатів через сукупність загальних принципів. Спільність цих підходів

визначається також загальними функціями, які вони виконують в освітньому процесі педагогічного ЗВО і забезпечують успішність організації та здійснення мистецької освіти майбутніх учителів: інформативною, адаптивною, нормативною, інтегративною, філософською, когнітивною, прогностичною, праксеологічною, комунікативною, перетворювальною.

У сучасних дослідженнях культурологічний підхід визначається як пріоритетний в освітньому просторі ЗВО, оскільки у педагогічній науці намітився перехід до парадигми виховання з позицій культури. В. Сластьонін вважає, що культурологічний підхід спрямовує освітній процес на рівень практичного «людинознавства» (Сластьонін, 2005: 34).

Зміна освітньої парадигми в сучасному суспільстві, перехід «на особистісно орієнтовані технології педагогічної освіти, націлені на розвиток суб'єктності педагога, його професійно-педагогічної культури і творчого стилю педагогічної діяльності, вища педагогічна школа виступає як інститут розширеного відтворення та розвитку культури» (Гайсіна, 2002: 3).

Н. Крилова розглядає культурологічний підхід як сукупність прийомів, «що забезпечують аналіз будь-якої сфери людського життя і діяльності через призму системоутворюючих культурологічних понять, таких як культура, культурні зразки, норми та цінності, уклад і спосіб життя, особистість і соціум, культурна діяльність та інтереси» (Крилова, 2000: 65). Його основою є єдність соціальних і культурологічних аспектів і комплексний соціально-культурологічний аналіз педагогічних феноменів.

Соціокультурне наповнення змісту педагогічної освіти є актуальним напрямом вітчизняної освітньої політики. У нових освітніх стандартах акцентовано увагу на розвитку творчої складової частини у структурі особистості дитини в контексті сучасної художньої культури як однієї з умов її гармонійного розвитку.

Культурологічний підхід забезпечує можливість залучення особистості здобувача вищої освіти до надбань вітчизняної та світової культури, орієнтований насамперед на створення можливостей застосовувати знання для загальнокультурного і творчого самовдосконалення. Він сприяє процесу становлення вчителя як людини високої культури, здатної до ефективної художньо-орієнтованої підготовки молодших школярів. Слід зазначити, що відсутність розуміння історичних і сучасних мистецьких процесів і явищ унеможливує ефективне вирішення багатьох

актуальних педагогічних проблем. Упровадження культурологічного підходу в систему підготовки фахівців у педагогічних ЗВО передбачає створення умов для опанування кожним студентом художньо-естетичного досвіду людства та творчої самореалізації на цій основі у будь-яких видах мистецької діяльності.

Культурологічний підхід у мистецькій освіті майбутніх учителів початкової школи дозволяє оптимізувати педагогічний потенціал мистецтва у процесі формування їхніх професійних якостей. Напрямами його реалізації в освітньому просторі педагогічного ЗВО є:

- формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі емоційного переживання мистецтва;
- розвиток здатності чуттєво-образного опанування феноменів навколишнього середовища;
- освоєння соціокультурних функцій у творчій діяльності;
- формування уявлень про явища сучасної художньої культури для творчого самовираження і самовизначення особистості.

Таким чином, мистецька освіта в педагогічному ЗВО в контексті культурологічного підходу зорієнтована на особистість майбутнього вчителя як синтез загальнолюдської та професійної культур.

Названий вище підхід є основою для впровадження в освітній процес педагогічного ЗВО креативного підходу, оскільки створює можливості використання сформованого творчого потенціалу студента, розвиненого в мистецькій царині, в інших сферах діяльності. Уникнення репродуктивних дій і перехід до індивідуального способу їх здійснення у будь-якій діяльності можна вважати результатом ефективного впровадження креативного підходу. У сучасних дослідженнях виділяють чотири стадії розвитку креативності: наслідування (копіювання), творче наслідування, наслідувальну творчість, справжню творчість (творення). Якщо перші дві форми креативності можна віднести до навчальної діяльності, то інші є аспектами творчої. Таким чином, креативний підхід в освітньому процесі ЗВО сприяє перенесенню акценту з навчальної діяльності на перетворювальну.

Діяльнісний підхід спрямований на залучення здобувача вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта як до художньо-педагогічної, так і до власної художньо-творчої діяльності. У контексті цього підходу студент є суб'єктом діяльності, спілкування та будь-яких соціальних відносин, який свідомо визначає їх специфіку і спрямованість для досягнення певних цілей. Такий підхід

дозволяє регулювати співвідношення репродуктивного і творчого аспектів когнітивних процесів, корегувати саморегуляцію студента.

Особистісний підхід у мистецькій освіті передбачає перехід до суб'єктних відносин в освітньому процесі педагогічного ЗВО і сприяє усвідомленню майбутнім фахівцем аспектів процесу оволодіння професією і свідомому спрямуванню власної діяльності на розвиток художньо-педагогічної компетенції. Цей підхід вимагає від викладача ЗВО створення умов, які враховують не тільки інтереси, потреби, можливості, а й рівень творчого потенціалу студента.

Аксіологічний підхід визначає гармонійну креативну людину найвищою цінністю суспільства і пріоритетною метою його можливих трансформацій. У процесі свідомого опанування принципів, методів і способів мистецької діяльності відбувається присвоєння суб'єктом системи цінностей і її трансформація в певні особистісні утворення. Отже, згідно з цим підходом процес формування майбутнього фахівця визначається

системою ціннісних уявлень майбутнього вчителя про художньо-педагогічну та художньо-творчу діяльність. Таким чином, ефективність впливу на особистість майбутнього вчителя зумовлена наявністю певної системи ціннісних орієнтацій і їхньою значущістю у структурі життєвих смислів особистості суб'єкта.

Висновки. Інтермедіальна стратегія в мистецькій освіті може бути успішно реалізована за умов упровадження системи методологічних підходів, яка втілює сучасні соціокультурні цінності, дозволяє трансформувати їх в особистісні цінності та предметно реалізовувати їх у процесі творчої діяльності. Така система інтегрує культурологічний, креативний, діяльнісний, особистісний, аксіологічний підходи та виконує інформативну, адаптивну, нормативну, інтегративну, філософську, когнітивну, прогностичну, праксеологічну, комунікативну, перетворювальну функції, чим забезпечує успішність організації та здійснення мистецької освіти майбутніх учителів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малинская Л.Л. Формирование профессиональной компетентности художника-педагога. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2012/Pedagogica/2_95883.doc.htm (дата звернення: 22.08.2020).
2. Гайсина Г.И. Культурологический подход в теории и практике педагогического образования : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08. Москва, 2002. 366 с. URL: http://irbis.gnpbu.ru/Aref_2002/Gajsina_G_I_2002.pdf (дата звернення 28.08.2020).
3. Крылова Н.Б. Культурология образования. Москва : Народное образование, 2000. 269 с.
4. Сластенин В.А. Рефлексивная культура и профессионализм учителя. *Педагогическое образование и наука*. 2005. № 3. С. 37–42.
5. Тимашков А.Ю. «Все» и «Ничто»: интермедіальна стратегія творчества К.С. Малевича. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vsyo-i-nichto-intermedialnaya-strategiya-tvorchestva-k-s-malevicha> (дата звернення 1.09.2020).
6. Ушмарова В.В. Методологічні основи вдосконалення готовності вчителів початкової школи до роботи зі здібними учнями в системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 42. С. 391–398. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2015_42_54.

REFERENCES

1. Malinskaya L.L. Formirovanie professionalnoy kompetentnosti hudozhnika-pedagoga [Formation of professional competence of an artist teacher]. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2012/Pedagogica/2_95883.doc.htm [in Russian].
2. Gaysina G.I. Kulturologicheskiy podhod v teorii i praktike pedagogicheskogo obrazovaniya [Cultural approach of the theory and practice of teacher education]: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.08. Moskva, 2002. 366 p. URL: http://irbis.gnpbu.ru/Aref_2002/Gajsina_G_I_2002.pdf [in Russian].
3. Krylova N.B. Kulturolohiya obrazovaniya [Cultural studies of education]. Moskva: Narodnoe obrazovaniye, 2000. 269 p. [in Russian].
4. Slastenin V.A. Refleksivnaya kultura i professionalizm uchitelya [Reflexive culture and professionalism of the teacher]. *Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka*. 2005. № 3. pp. 37–42.
5. Timashkov A.Yu. "Vse" i "Nichto": intermedialnaya strategiya tvorchestva K.S. Malevicha ["Everything" and "Nothing": an intermediate strategy of K.S. Malevich's creativity]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vsyo-i-nichto-intermedialnaya-strategiya-tvorchestva-k-s-malevicha> [in Russian].
6. Ushmarova V.V. Metodologichni osnovy vdoskonalennia hotovnosti vchyteliv pochatkovoї shkoly do roboty zi zdibnymy uchniamy v systemi pisljadiplomnoi pedahohichnoi osvity [Methodological foundations for improving the readiness of primary school teachers to work with capable students in the system of postgraduate teacher education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoї osobystosti u vishchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 2015. Vyp. 42. pp. 391–398. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2015_42_54 [in Ukrainian].